

STUBER ANDREA

Tragoediák magyar nyelven

■ A SZABADKAI NÉPSZÍNHÁZ VENDÉGJÁTÉKA ■

Akét végén fogták meg a drámairodalmat a szabadkaiak, amikor budapesti vendégjátéokra jöttek. A Szabadkai Népszínház három kortárs színdarabbal érkezett a Tháliába, a szintén szabadkai Kosztolányi Színház pedig az egyik legelső magyar színművet, *Bornemisza Péter* Magyar Elektráját hozta mutatóba. (Ez utóbbi produkció ugyan nem tartozik szorosan tárgyunkhoz – hiszen a Szabadkai Népszínház vendégjátékát taglaljuk –, de mivel a négy előadás szereposztásában akadtak átfedések, így az ifj. Szloboda Tibor rendezte *Tragoedia* is gazdagíthatta a Szabadkai Népszínház társulatáról szerzett tapasztalatainkat.)

Az 1945-ben alapított Szabadkai Népszínház elmúlt másfél évből kínált izelítőt a budapesti fellépéssorozat. Harold Pinter *Ételliftje* a 2003–2004-es évad első bemutatójaként került közönség elé, ámbár nem először. Eredetileg három színinövendék vizsgaelőadásának készült Hernyák György irányításával, és merem remélni, hogy ötöst kapott rá a Bent és Gust játszó Pálfi Ervin és Szőke Attila. A harmadik szereplő, Ralbovszki Csaba meglepetésként és slusszpoénnak érkezik. Dokumentálnám a darabhoz képest váratlan végkifejletet: miután Ben (feltehetően) parancsot kap kollégája, Gus likvidálására, és el is végzi a dolgát, megjelenik Ralbovszki Csaba képében egy hasonszórú gengszterfigura. Sötét öltönyös, napszemüveges, hátrafésült hajú, lófarkas személy, amilyen a Szőke Attila által játszott, agyonlőtt Gus volt. Az új fiú fenyegetően leül Bennel szemben, aki épp nekilátott az ételliften érkezett bónusz sült csirke elfogyasztásának. Pálfi Ervin szájában megdermed a kilógó húsdarab, s erre a baljós képre ereszkedik rá az előadás végi sötét.

Hevér Miklós felvétele

Szőke Attila (Gus) és Pálfi Ervin (Ben) az *Ételliftben*

A Pálfi Ervin és Szőke Attila által grüндolt produkció úgy vackolódott be a Thália Új Stúdiójába, hogy még a kisszínházon is kisebbitettek egy kicsit. Szembekerültek egymással a nézők, s köztük jószerével csak egy vékony sáv szolgál játéktérül. Egy asztalka áll előttünk, a két oldalán egy-egy kényelmetlennek látszó, magas támlájú, zárt fotel, amelyben el lehet veszni. (Kakaskodás közben el is tűnik benne Gus, amikor Ben belenyomja a fejét. Szinte visszhangzik, ahogy a legyűrt fiatalember kiáltozik szorult helyzetében.) Kilóg a síkból a sáv végén a jelzészzerű konyha, illetve mellékhelyiség. Számos limlom hever mindenfelé, s a szélén egy négyszögletes oszlop magasodik – mint a személedobó, olyan –, amelyben az étellift közlekedik. E lepusztult, ócska lakásban vár a két bérgyilkos arra, hogy akcióba léphessen. Nem először dolgoznak együtt, rutinosan huzakodnak, szórakoztatják és idegesítik egymást. Feszült unatkozásuk közben locsognak, vitakoznak,

problémáznak, cigarettáznak. (Jelentős dózist adva füstből a nézőtéri aktív és passzív dohányosoknak.)

Kettejük közül Pálfi Ervin Benje az önjelelt vezér. Külsője, fellépése arra vall, hogy jól fésült stréberrel van dolgunk, aki mindent alárendel annak, hogy a megbízó meglegedésére teljesítsék küldetésüket. Bizonyos intellektuális fölényt érzékeltet társával szemben, amelyet mi nézők Ben keresztretjévényfejtő teljesítménye alapján megkérdőjelezünk ugyan, de Gus láthatólag elfogadja, miközben persze berzenkedik is ellene. A Szőke Attila játszotta Gus a lazább, primitívebb és alárendeltebb. Hosszú hajú, fülbevalós figura, aki western- és gengszterfilmekből (Tarantino!) tanulta a módit, a pisztoly forgatását, a vetődést és a hasonló trükköket. Mozgáskarakterében, típusában és tónusában nem is sokban különbözik ez a figura attól, akit Szőke Attila másnap a *Csirkefejben* játszik majd, ahol Haverként ismét Pálfi Ervin, vagyis a Srác „utánfutója” lesz. De előbb még zárjuk le az *Étellift* estéjét, amikor is két ügyes fiatal színész karaktert rajzolt tehetségesen. Szőke elsősorban a testtartásával dolgozik – bár az arcvonásai is el tudnak durvulni, ha kell –, míg Pálfi mindenekelőtt a fejtartásával és a tekintetével. Ugyanígy jellemnek hasonló, mégis másféle alakokat Spiró György tragédiájának előadásában.

A *Csirkefej* nyilván reprezentatív bemutatója a szabadkai színháznak. 2004 októberében került színre Telihay Péter rendezésében, hadra fogva a társulat legjobb erőit. (Ferenc Ágota Újvidékről érkezett vendégnek a Bakfis szerepére.) A Kovács Yvett tervezte, roncsokból, lomokból, múlt időből összeszórt játéktérben egyenetlen előadás zajlik. Olykor dőcög, máskor leül, majd felemelkedik, nekilődül a játék. Spiró e darabjában szinte egyenrangúan jelentős feladatokat kínál a színészeknek. Ha a játszó személyek teljesítményét rangsorolni kellene – nem kell egyébként, de miért ne? –, akkor jómagam feltétlenül Pálfi Ervin

Péter Ferenc (Tanár), G. Erdélyi Hermina (Nő), Sziráczky Katalin (Előadónő), Kovács Frigyes (Apa) és Pálfi Ervin (Srác) a *Csirkefejben*

Srácát és G. Erdélyi Hermina Nő-alakítását tenném a lista élére. Pálfi Ervin Sráca láttán a házbéliek rendre elcsodálkoznak, hogy mennyire megnőtt, pedig nem is nagy. Ettől még kisebbnek és esendőbbnek látjuk, mint amilyen. A fiú abból a nevelőintézeti világból jön, ahonnan még ide is vissza lehet vágyani, ebbe az ócska házba, sivár udvarba, ezek közé a leromlott emberek közé. A szabadkai *Csirkefejben* nem a macska és nem a Vénasszony az az áldozat, aki iránt részvét ébred bennünk, hanem ez a szeretetehes fiú, akit a barátja nem ért, az apja nem szeret, az anyja pedig meg sem néz. Pálfi Ervin Srácának esengő tekintete spirituálisan összefonódik a Vénasszony felbuzgó istenkeresésével. Miközben rendkívüli érzékenysége kis híján dramaturgiai bonyodalmat okoz az események menetében. Hiszen ennek a tiszta szemű, ép érzékű Srácnak fel kellene ismernie az apja és a Vénasszony között folyó anyagi vita igazi természetét. Mármost azt, hogy az Apát a nevelési segély megszerzése motiválja a gyereke otthon tartásában. Pálfi Srácát tehetetlen düh és feneketlen csalódás ragadja tettelegességre. Voltaképp eltéveszti a ház-, illetve lakásszámot. Alighanem az apját kellene agyoncsapnia, akit Kovács Frigyes hozzávetőleg abban a hangnemben szólaltat meg, amelyet az operaénekesek használnak prózában.

G. Erdélyi Hermina karakterformáló képességét külön bekezdésben szeretném méltatni. Már önmagában véve az is hibátlan, ahogy a Nő belülről rága a száját. De minden további apró jegy találó és jellegzetes: például a beállásai az udvaron, ahogy a két karjával összefogja magát, ahogy a kezével az arcán babrál, ahogy a lábát ki- és becsúsztatgatja a magas sarkú papucsban, vagy ahogy bulvárkíváncsisággal ráhajol a Vénasszonyra, s kérdezetgi a kivégzett macska állagáról. Valamennyi nuánsz pontos és beszédes: tökéletesen kiismerjük ezt a nőt, akinek a garázsát kell nézegetnie, ha úgy akarja érezni, hogy a többiekhez képest mégiscsak vitte valamire. (Ugyancsak feltűnő szakszerűséggel hoz a színésznő egy egészen más karaktert a *Magyar Elektra* előadásában. Ott Elektra hűgát játssza, aki eredetileg öcs ugyan, a szabadkaiaknál viszont egy bicebóca, sükebóca lány, aki azért hajlik meg családtagjai különböző akarata előtt, hogy elfogadtassa, megszerettesse magát.)

Számos jót elmondhatunk a többi szereplőről is. Hiszen ott van a Vénasszonyt játszó Karna Margit, aki nagy erejű színésznő, bár az erejével ebben az előadásban olykor talán bánhatna gazdaságosabban és differenciáltabban. Tankjelleggel nyomuló öregasszonyt formál, akire nem csupán a flaneling maradt az urától, hanem némi férfias erőszakosság is. Erős érzelmeket fejez ki a hangjával, széles skálán szólaltatja meg a hősnő fájalmát és felismeréseit. Szép munkát végez Csernik Árpád és Mess Attila a Törzs és a Közeg párosát megjelenítve. Csernik józan paraszti ész és empatikus készséget mozgósít a figurához, Mess Attila meg háttal állva is rendkívül plasztikusan tud „semmit sem csinálni”. Péter Ferenc Tanárjáról már a frottírköpenye is szinte mindent elárul – ámbár az is markáns jellemrajz, ahogy a macskát gyászoló Vénasszonyt pátlyolgatva az egyik lába itt, a másik pedig ott: a leesett papucs után tapogatózik. Meglepőnek mondható Pesitz Mónika Csitrije, aki szemre egy másik, jobban situált világból érkezett ide, s árnyalatnyi utalást sem tesz arra, hogy ott különbül mennének a dolgok. Az Anyát játszó Vicei Natália – ahogy hosszan, némán színre támoilog, nem akármilyen *antré!* – a nő lepusztultságát tompasággal, lelassult létritlussal és vontatott beszédmóddal jellemzi. Ez utóbbi vonása közös a napszámosnőével, akit szintén Vicei Natália alakít a szabadkaiak harmadik produkciójában, a *Kés a tyútkban* című színdarabban.

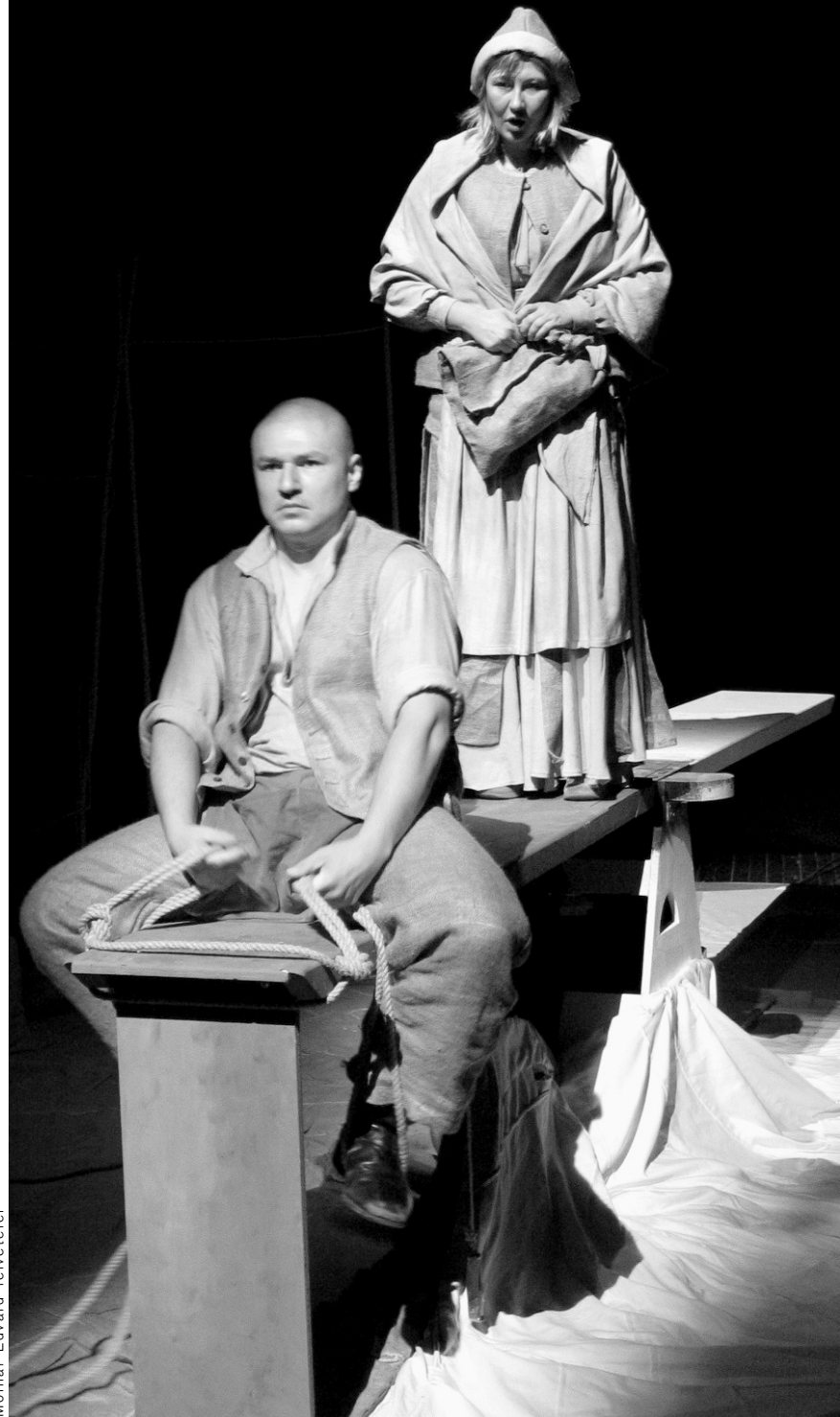
David Harrower darabja 2004 májusában került közönség elé, s a tavalyi évad legsikeresebb szabadkai bemutatójának számít. Világot járt rendezője, Fekete Péter finom stílusával állította színpadra a balladisztikus történetet. A *Kés a tyútkban* a budapesti vendégjátékot a Thália nagyszínpadának forgójára települt, szimmetrikusan elosztva és

Csernik Árpád (Csikós William)
és Vicei Natália (Fiatal nő)
a Kés a tyúokban előadásán

kitöltve a kör alakú teret. (A Thália Színháznak egyébként alapjáraton is van valami végtelenül izgalmas, ígéretesen színházi jellege azoktól az apró fényecskéktől, amelyek a nézőtér fölött, a magasban villognak titokzatosan.) A bal térfél Csikós William földművese – itt búzaszínű minden, a zsákok, a zsákvászon ruhák, a lejtős fekhely. A jobb térfél lisztes fehérben úszik, s a két oldal között csigás kötérendszer teremt olykor konkrét összeköttetést. A játékot körbesétálja és körbezenéli Bakos Árpád, aki a maga kigondolta dallamokkal, dallamtöredékekkel vagy végső soron akkurátus zajcsinálással hoz létre atmoszférabarátt hangkulisszát a mélabúsan esztétikus előadáshoz.

Két férfi, egy nő. A molnár Katkó Ferenc. Alakításában tetten érhető részint az a nyers erő, amelyet a színész a *Magyar Elektra* Aegistus királyaként is élénk tárt, részint pedig egyfajta sorsszerű elgyengülés, amellyel megadja magát a nő iránti vonzódásnak. Vágyakozó remegése, tekintete az odaadásról mesél. Egy nagydarab férfi, aki nem felfalja szemével a nőt, hanem saját magát kínálja felfalásra a pillantásával. Hozzáillő vetélytárs a Csernik Árpád megformálta Csikós William. Csernik a kortalan és univerzális színészek közé sorolható. Érvényesnek mutatkozott a *Magyar Elektra*ban heves Orestes királyfiként, színesen és érzékenyen élte meg a *Csirkefej* edzett, tapasztalt rendőrért, és könnyedén elfogadtatja magát a lovakhoz húzó, földszagú, egy tömbből faragott parasztember szerepében is. Vicei Natália alakítását elismeréssel illethetjük mint korrekt színészi teljesítményt, ám lenyűgöző alkati vagy személyiségbeli egyezésről – amit a sajtóelőzetesekben emlegettek, némiképp bizarrnak mondható „szinte önmagát játssza” fordulattal – nem számolhatunk be. Tisztán, pontosan ábrázol a színésznő, ám az egy pillanatil sem érződik, hogy a főhős nő naivitásából, együgyűségéből, tudásvágyából, álom- és ösztönvilágából, zártságából, majd kinyílásából bármi is belülről jönne, erőteljesen hatna, sugározna kifelé.

A szabadkaiak vendégjátékának sok volt a halottja. Mindegyik produkcióban ölték, folyt a vér, hullott az ember, áldozatok maradtak a színen. Persze a világ dráma-termésének jelentős része gyilkosság körül forog. Hogy a szétszakadt egykori Jugoszláviában élő és dolgozó magyar színházcsinálók pont ebből a részből merítettek, lehet véletlen. Vagy nem az.

Molnár Ekvárd felvételei

HAROLD PINTER: ÉTELLIFT (Szabadkai Népszínház)

FORDÍTOTTA: Elbert János. DÍSZLET, JELMEZ, DRAMATURGIA: Szőke Attila és Pálfi Ervin. SZEREPLŐK: Pálfi Ervin, Szőke Attila, Ralbovszki Csaba.

SPIRÓ GYÖRGY: CSIRKEFEJ (Szabadkai Népszínház)

DÍSZLET, JELMEZ: Kovács Yvett. RENDEZŐ: Telihay Péter. SZEREPLŐK: Karna Margit, Péter Ferenc, G. Erdélyi Hermina, Kovács Frigyes, Vicei Natália, Pálfi Ervin, Szőke Attila, Csernik Árpád, Mess Attila, Sziráczy Katalin, Pesitz Mónika, Ferenc Ágota.

DAVID HARROWER: KÉS A TYÚKBAN (Szabadkai Népszínház)

FORDÍTOTTA: Varró Dániel. ZENE: Bakos Árpád. JELMEZ: Izrael Edit. DÍSZLET, RENDEZŐ: Fekete Péter.

SZEREPLŐK: Vicei Natália, Csernik Árpád, Katkó Ferenc.

A kritika a Szabadkai Népszínház 2005. február 8–9-i, Thália színházi vendégjátéka alapján készült.